
Samarbeid om bærekraft i helseutdanningene

KRONIKK

FILIP MARIC

filip.maric@uit.no

Filip Maric er førsteamanuensis på bachelorutdanningen i fysioterapi ved UiT Norges arktiske universitet. Han leder et internasjonalt nettverk som jobber for å implementere bærekraft i fysioterapi og helsefaglig forskning, utdanning og praksis.

Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

EIVIND ENGBRETSSEN

Eivind Engebretsen er professor ved Det medisinske fakultet, Universitetet i Oslo, der han leder Enhet for bærekraftig helse (SUSTAINIT) og Senter for bærekraft i helseutdanningene (SHE).

Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

KRISTIN HEGGEN

Kristin Heggen er professor ved Det medisinske fakultet, Universitetet i Oslo, og tilknyttet Senter for bærekraft i helseutdanningene (SHE).

Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

MARIT ØILO

Marit Øilo er professor og visedekan for utdanning ved Det medisinske fakultet, Universitetet i Bergen.

Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

TORA BONNEVIE

Tora Bonnevie er bærekraftskordinator, forsker og førsteamanuensis i medisin ved Institutt for nevromedisin og bevegelsesvitenskap, Fakultet for medisin og helsevitenskap, NTNU.

Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

Helsepersonell må rustes til å forebygge og håndtere virkninger på folks helse som følge av klimaendringene.

Legenes klimaaksjon utfordret i 2021 de medisinske og helsevitenskapelige fakultetene til å belyse de medisinske følgene av klimaendringer i utdanningen av helsepersonell (1). Fakultetene nedsatte en arbeidsgruppe med representanter fra universitetene i Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø (2). Arbeidet ledes og koordineres av Senter for bærekraft i helseutdanningene (SHE) ved Universitetet i Oslo. De publiserte i 2021 rapporten *Klima og bærekraft i helseutdanningene*, som inneholder status for undervisning om bærekraft og forslag til tiltak (3–4). Hvordan går det med oppfølgingen av dette arbeidet?

Universitetenes rolle for en bærekraftig omstilling

Det er vanskelig å være uenig i FNs 17 bærekraftsmål om rent vann, god helse og livskvalitet til alle, samt stans i klimaendringene innen 2030. Arbeidet forutsetter en omstilling fra oppmerksomhet på fakta til analyse av ulike bærekraftsløsninger.

«Ved universitetene er det mange initiativer for å utvikle bærekraft i utdanningene, men det er utfordrende å fylle disse med innhold som reelt bidrar til gode og bærekraftige løsninger»

Universitetene har fått et tydeligere ansvar for å bidra til en «bærekraftig samfunnsutvikling» (5, 6). UNESCO har etterspurt bidrag fra universitetene for å nå bærekraftsmålene (7). Dette var tema på bærekraftskonferansen i Bergen i 2024 (8). Ved universitetene er det mange initiativer for å utvikle bærekraft i utdanningene, men det er utfordrende å fylle disse med innhold som reelt bidrar til gode og bærekraftige løsninger (9, 10).

Utdanning i bærekraft må gi studentene tverrfaglig kunnskap om begrepet. Det må arbeides videre med å utvikle hva bærekraft kan bety for ulike fagfelt og profesjoner. Ett av bidragene fra Senter for bærekraft i helseutdanningene har vært å arbeide frem et kritisk perspektiv på bærekraftsutfordringer der studenter blir i stand til å analysere premisser, verdi- og interessekonflikter og løsningsforslag for ulike bærekraftsproblemer (11). Vindkraftutbyggingen på Fosenhalvøya kan tjene som et eksempel. I dette grønne energiprojektet står miljø- og næringspolitikere mot klimaaktivister, samefolkets nærings- og kulturinteresser og menneskerettighetsforkjempere. Ved å gjennomgå

motsetningsforholdene utvikler studentene systemtenkning og et kritisk blikk. Dette er to av kjernekompetansene som UNESCO fremhever for utdanning i bærekraft (12).

For å understøtte utviklingen av bærekraftskompetanser har senteret utviklet tekstdatabasen Sustainability and Health Corpus (13). Databasen består av medisinske tekster, vitenskapelige artikler, offentlige dokumenter, nettsider og blogger. Den inneholder avanserte digitale verktøy for å analysere hvordan begreper som bærekraft kan brukes og forstås, og den er tilgjengelig for studenter, lærere og forskere.

Kasuistikkbasert læring

Arbeidsgruppen jobber med å utvikle og utveksle bærekraftskasuistikker. Målet er å skape en samling kasuistikker som kan brukes i undervisning på tvers av fakulteter og fag. Kasuistikkene gjør det mulig å knytte teori til praksis og åpner for analyser av dilemmaer og verdikonflikter. Antibiotikaresistens er en aktuell problemstilling som kan knyttes til klimaendringer, tap av biologisk mangfold og natur, helsevesenets ikke-bærekraftige forbruk av engangsutstyr, finansielle ordninger for legemiddelindustrien og folks oppfatninger om sykdom og helse. Resistensproblematikken illustrerer godt det komplekse forholdet mellom helse, miljø og samfunn.

Læringsverktøy i felles ressursbank

En nasjonal ressursbank for bærekraft i helseutdanningene er også opprettet (14). Her samles og tilgjengeliggjøres de fire fakultetenes lokalt utviklede verktøy, samt et utvalg fra andre universiteter. Enkel tilgang til læringsmateriale åpner for bedre faglig koordinering og ressursutnyttelse, og senker terskelen for å komme i gang.

Utvikling av undervisningskompetanse

Gjennom et samarbeid mellom UiT Norges arktiske universitet og Universitetet i Oslo, er to nye elektive emner og en obligatorisk læringsaktivitet som skal hjelpe undervisere å komme i gang med bærekraftsundervisning, under utvikling. Disse er nå et tilbud knyttet til pedagogisk basiskompetanseprogram på tvers av Universitetet i Oslo sine åtte fakulteter (15). Alle lærere ved universitetet er dermed sikret noe støtte for egen kompetanseutvikling i bærekraftsundervisning.

Ved NTNU i Trondheim er bærekraft integrert som tema i et kurs for emneledere. Fakultet for medisin og helsevitenskap har avholdt seminarer (16, 17) om bærekraft for studieprogramledere for å fremme erfaringsdeling og gi dem støtte til å komme i gang.

«Dersom bærekraftsmentaliteten skal gjennomsyre hele utdanningsløpet, krever det omstilling og bevisstgjøring hos samtlige undervisere»

Hvor i utdanningene passer bærekraft inn?

Bærekraft kan inngå i utdanning i ulikt omfang – som en egen grad, kurs, emne, undervisningstime, eller som et enkeltstående eller gjennomgående tema i studiet. Det er utfordrende å legge til nye elementer i et studieprogram. Hvis bærekraftsutdanningen opprettes som et eget emne, kan det fort bli løsrevet fra resten av faget og gjøre det vanskelig for studentene å trekke koplinger til de andre emnene.

Dersom bærekraftsmentaliteten skal gjennomsyre hele utdanningsløpet, krever det omstilling og bevisstgjøring hos samtlige undervisere. En lavterskelmåte å komme i gang på er å knytte inn perspektiver om bærekraft der det er naturlig i den eksisterende undervisningen, men på sikt vil også denne tilnærmingen kreve koordinering og videreutvikling.

Bachelorprogrammet i fysioterapi i Tromsø fikk nylig en utdanningspris for sitt arbeid med å ha bærekraft som en «grønn tråd» i utdanningen [\(18\)](#). Herfra ledes et arbeid med å innføre utdanning i bærekraft i mer enn 200 fysioterapiprogrammer over hele verden [\(19\)](#). Lokale tiltak blir altså utviklet i nært samarbeid med internasjonale fagmiljøer, og det er kontinuerlig samskaping av relevante publikasjoner og ressurser. Dette øker alles kompetanse i prosessen og skaper et mangfold av tilnærminger som kan tilpasses ulike kontekster.

I tillegg til elektive emner om klima og helse, piloterer et såkalt mastertillegg (*honours certificate*) ved Universitetet i Oslo. Her kan studentene tilegne seg kjernekompetanse for bærekraftig utvikling, slik dette er definert av UNESCO, med systemtenkning, fremtidsorientert tenkning, evne til kritisk analyse, normativ forståelse og evne til samarbeid [\(20, 21\)](#).

Hvem skal drive frem bærekraft i helseutdanningene?

Oppdraget fra Kunnskapsdepartementet om at bærekraft skal inn i utdanningene er utvetydig [\(6\)](#). En tydelig lederlinje blir viktig for å tilrettelegge og drive frem arbeidet, men til syvende og sist er det de faglig ansatte som skal gjøre endringene. Det må sikres gode forutsetninger for å bidra i en allerede travel hverdag. Noen fagmiljøer har jobbet med helse og bærekraft i mange år og er langt fremme på feltet. Andre trenger mer støtte.

Det finnes ulike tilnærminger ved fakultetene. NTNU har opprettet en prosjektstilling for en bærekraftskoordinator som skal bidra til valg av retning, igangsetting og koordinering av innsatsen. Senter for bærekraft i

helseutdanningene i Oslo har bygget seg opp som en faglig «spydspiss» på bærekraft i helseutdanningene.

Studentene selv er en viktig ressurs. Senter for bærekraft i helseutdanningene og fysioterapiutdanningen i Tromsø har lyktes spesielt godt med å involvere studentene. Studentinvolvering har også vært sentralt i etableringen av Grønt kontor og bærekraftspiloter ved Universitetet i Oslo som tilbyr ulike måter for studenter å gi innspill og engasjere seg i det grønne skiftet [\(22\)](#).

Bærekraft i helseutdanningene vil også drives videre av et generelt økt fokus på bærekraft i høyskole- og universitetsutdanningene. For eksempel har Universitetet i Bergen et masterprogram i bærekraft og en årlig konferanse om FNs bærekraftsmål [\(23\)](#). I Oslo tilbys bærekraftssertifikat som kan tas av alle bachelorstudenter [\(24\)](#). Internasjonale universitetsallianser med fokus på bærekraft, helse og samfunnsutfordringer er Circle U. European University Alliance, der Universitetet i Oslo bidrar, og European University Alliance for Global Health (EUGLOH) med deltagelse fra UiT Norges arktiske universitet [\(25, 26\)](#). Formålet med universitetsalliansene er å tilby studentene felles europeiske studietilbud innenfor bærekraft og andre globale utfordringer.

Behov for koordinering

Universiteter, fakulteter og institutter jobber for å integrere bærekraftsperspektiver i utdanningene. Det er et stort behov for å samkjøre utviklingen på tvers av fagfeltene gjennom samarbeid og gjenbruk av ressurser.

I praksis drives arbeidet frem gjennom en kombinasjon av dedikerte ansatte, studenter og en støttende ledelse. De er gjerne i kontakt med, men ikke nødvendigvis tett påkoblet, generelle prosesser ved de ulike universitetene. I tillegg til det konkrete arbeidet med omstilling av utdanninger, innebærer arbeidet begrepsavklaring, faglig og pedagogisk utvikling og koordinering. Det gjelder å videreføre det gode arbeidet som allerede gjøres av engasjerte studenter og fagfolk.

Samtidig er det viktig å beholde ydmykheten for kompleksiteten og dilemmaene. Arbeidet utføres med knappe ressurser, men må ikke undergrave en bærekraftig arbeids- og studiesituasjon. Prosessene her bærer gjerne preg av at ulike tiltak på ulike nivåer igangsettes der det oppfattes som hensiktsmessig, og der noen tar initiativ. Selv om en slik tilnærming kan være vanskeligere å styre enn en ledelsesdrevet prosess, innebærer den fordeler, slik som god forankring i fagmiljøene, bred involvering av undervisere og et mangfold av innfallsvinkler gitt undervisernes ulike perspektiver og fagbakgrunn.

Veien videre

God koordinering av initiativer som fremmer bærekraft i helseutdanningene, vil bidra til kvalitet i dette nybrottsarbeidet. Et nasjonalt senter for bærekraft i utdanningene har nå blitt satt i gang [\(27\)](#). Jo mer støtte det er fra ledelsen på ulike nivåer, desto tidligere vil bærekraft bli inkludert i alle helseutdanninger.

Jo flere undervisere som tar utfordringen, jo lettere blir det å forbedre og videreutvikle måten vi gjør det på. Og jo flere studenter som fullfører studiene med sterk bærekraftskompetanse, desto raskere vil vi se den endringen vi trenger å se i verden i dag.

REFERENCES

1. Tran E, Eriksen ÅF, Eriksen SS et al. Medisinske konsekvenser av klimaendring – på medisinske studieplaner? Khrono 12.1.2021. <https://www.khrono.no/medisinske-konsekvenser-av-klimaendring--pa-medisinske-studieplaner/545473> Lest 15.3.2024.
2. Heggen K, Engebretsen E, Rosvold EO et al. Nasjonal satsning på klima og bærekraft ved de fire medisinske fakultetene. Khrono 3.2.2021. <https://www.khrono.no/nasjonal-satsning-pa-klima-og-baerekraft-ved-de-fire-medisinske-fakultetene/551399> Lest 20.3.2024.
3. Universitet i Oslo. Senter for bærekraft i helseutdanningene (SHE). <https://www.med.uio.no/she/> Lest 12.4.2024.
4. Senter for bærekraft i helseutdanningene (SHE). Klima og bærekraft i helseutdanningene. https://www.med.uio.no/she/bilder/rapporter/rapport_klima-og-berekraft-i-helseutdanningene.pdf Lest 25.2.2024.
5. LOV-2005-04-01-15. Lov om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven). https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-04-01-15/KAPITTEL_1-1#KAPITTEL_1-1 Lest 18.4.2024.
6. Kunnskapsdepartementet. Sektormål for universiteter og høyskoler og rammeverk for utviklingsavtaler 2021. <https://www.regjeringen.no/contentassets/ce7184cc34cb49e6b4c4bf7b4e09962b/sektormal-for-universiteter-og-hoyskoler-og-rammeverk-for-utviklingsavtaler.pdf> Lest 1.5.2024.
7. UNESCO. 2022. Knowledge-driven actions: Transforming higher education for global sustainability. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380519> Lest 28.1.2024.
8. Universitetet i Bergen. SDG Conference in Bergen. <https://www.uib.no/en/sdgconference> Lest 2.4.2024.
9. Mikkelsen S. Advarer mot at studier pakkes inn i svada om bærekraft og innovasjon. Khrono 1.11.2023. <https://www.khrono.no/advarer-mot-at-studier-pakkes-inn-i-svada-om-baerekraft-og-innovasjon/822360> Lest 10.2.2024.
10. Flobakk-Sitter F, Elken M. Bærekraft og grønn omstilling i universitets- og høyskolesektoren. <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/3001510/NIFU-innsikt2022-6.pdf?sequence=1> Lest 10.2.2024.

11. Engebretsen E, Sharma R, Sandset TJ et al. Teaching sustainable health care through the critical medical humanities. *Lancet* 2023; 401: 1912–4. [PubMed][CrossRef]
12. UNESCO. 2015. Education for Sustainable Development Goals. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444> Lest 22.1.2024.
13. Senter for bærekraft i helseutdanningene (SHE). Sustainability and Health Corpus. <https://www.oslomedicalcorpus.net/> Lest 25.3.2024.
14. Senter for bærekraft i helseutdanningene (SHE). Læringsressurser. <https://www.med.uio.no/she/studier/leringsressurser/> Lest 22.1.2024.
15. UiO Senter for Læring og Utdanning (LINK). Program for universitetspedagogisk basiskompetanse. <https://www.uio.no/link/universitetspedagogikk/index.html> Lest 15.3.2024.
16. Bonnevie T, Baumgart J. Hvordan tar vi bærekraft inn i utdanningene ved MH-fakultetet. <https://www.ntnu.no/blogger/helse/hvordan-tar-vi-baerekraft-inn-i-utdanningene-ved-mh-fakultetet/> Lest 25.2.2024.
17. Bonnevie T, Grimstad H, Baumgart J. Bærekraft i utdanningen ved MH-fakultetet: Hvordan komme i gang? <https://www.ntnu.no/blogger/helse/baerekraft-i-utdanningene-ved-mh-fakultetet-hvordan-komme-i-gang/> Lest 25.2.2024.
18. Maric F, Bårdsen Å, Nikolaisen LJ. Rød tråd om grønn fremtid: Slik satser vi på bærekraft. *Fysioterapeuten* 28.3.2023. <https://www.fysioterapeuten.no/rod-trad-om-gronn-fremtid-slik-satser-vi-pa-baerekraft/148333> Lest 14.3.2024.
19. Environmental Physiotherapy Association. Education. <https://environmentalphysio.com/education/> Lest 14.3.2024.
20. Aasheim ET, Bhopal AS, O'Brien K et al. Climate change and health: a 2-week course for medical students to inspire change. *Lancet Planet Health* 2023; 7: e12–4. [PubMed][CrossRef]
21. Aasheim ET. Kurs om klimaendringer for legestudenter. *Tidsskr Nor Legeforen* 2023; 143. doi: 10.4045/tidsskr.23.0375. [PubMed][CrossRef]
22. Universitetet i Oslo. Grønt kontor. <https://www.uio.no/om/klima-miljo/gront-kontor/> Lest 15.3.2024.
23. Universitetet i Bergen. Sustainability Masters. <https://www.uib.no/en/studies/MAHF-SDG> Lest 12.4.2024.
24. Universitetet i Oslo. Sustainability certificate (bachelor's supplement). <https://www.uio.no/english/studies/programmes/sustainability-certificate/> Lest 12.4.2024.
25. Circle U European University Alliance. <https://circle-u.eu/> Lest 12.4.2024.

26. European University Alliance for Global Health (EUGLOH).
<https://www.eugloh.eu/> Lest 12.4.2024.

27. Tønnesen E. Foreslår nasjonalt senter for bærekraft i utdanningene.
Khrono 7.2.2024. <https://www.khrono.no/foreslar-nasjonalt-senter-for-baerekraft-i-utdanningene/847800> Lest 15.3.2024.

Publisert: 19. august 2024. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.24.0124

Mottatt 1.3.2024, første revisjon innsendt 20.3.2024, godkjent 1.5.2024.

Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 7. februar 2026.